

Latvijas Republikas Senāts SPRIEDUMS

Rīgā 2021.gada 1.jūnijā

Administratīvo lietu departaments kopsēdē šādā sastāvā: kopsēdes priekšsēdētāja senatore Veronika Krūmiņa, senatori Dzintra Amerika, Jautrīte Briede, Andris Guļāns, Vēsma Kakste, Anita Kovaļevska, Diāna Makarova, Dace Mīta, Lauma Paegļkalna, Valters Poķis, Līvija Slica, Ieva Višķere un Rudīte Vīduša

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz [Pers. A.] pieteikumu par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra 2017.gada 11.oktobra lēmuma Nr. 1-5/129 atcelšanu, sakarā ar trešās personas [Pers. B.] un Uzņēmumu reģistra kasācijas sūdzībām par Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 3.oktobra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Saņemot Valsts ieņēmumu dienesta lēmumu par SIA „Koka Līstes” (turpmāk – sabiedrība) darbības izbeigšanu, Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs (turpmāk – Uzņēmumu reģistrs) nolēma reģistrēt sabiedrības darbības izbeigšanu 2016.gada 14.jūnijā, publicējot paziņojumu un aicinot likvidācijā ieinteresētās personas mēneša laikā iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu. Tā kā neviena ieinteresētā persona attiecīgu pieteikumu neiesniedza, 2017.gada 22.augustā Uzņēmumu reģistrs pieņēma lēmumu par sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra.

Tā paša gada 25.septembrī trešā persona [Pers. B.] vērsās Uzņēmumu reģistrā ar lūgumu atcelt iepriekš minēto 22.augusta lēmumu un iecelt sabiedrības likvidatoru. Iesniegums pamatots ar to, ka 2017.gada 30.maijā viņš kā sabiedrības kreditors ir vērsies vispārējās jurisdikcijas tiesā, lai piedzītu zaudējumus atbilstoši Komerclikuma 170.pantam, bet viņa pieteikums 2017.gada 13.septembrī atstāts bez virzības, jo nepastāv tiesību subjekts.

Ar pārsūdzēto 2017.gada 11.oktobra lēmumu Uzņēmumu reģistrs atcēla savu 2017.gada 22.augusta lēmumu, nolēma anulēt ierakstu par sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra un iecelt sabiedrībai likvidatoru. Pārsūdzētajā lēmumā norādīts, ka likumdevēja mērķis, izveidojot normatīvo regulējumu, bija paredzēt iespēju veikt izslēgšanu pēc sabiedrības darbības izbeigšanas ar iestādes lēmumu (turpmāk arī – vienkāršotā likvidācija) gadījumos, kad nav neviena, kas vēlētos veikt likvidāciju. Konkrētajā gadījumā trešā persona aktīvi rīkojās, lai likvidators tiktu iecelts.

Pieteicēja [Pers. A.] kā sabiedrības dalībniece nepiekrita pārsūdzētajam lēmumam un iesniedza pieteikumu administratīvajā tiesā.

[2] Administratīvā apgabaltiesa apmierināja pieteikumu un atcēla pārsūdzēto lēmumu no tā pieņemšanas dienas. Apgabaltiesa secināja, ka atbilstoši Komerclikuma 318.¹panta trešajai daļai likvidācijā ieinteresētajai personai jāvēršas Uzņēmumu reģistrā viena mēneša laikā pēc paziņojuma par iespēju pieteikt likvidatoru publicēšanas dienas. Konkrētajā gadījumā ieinteresētajai personai Uzņēmumu reģistrā bija jāvēršas līdz 2016.gada 17.jūlijam, bet trešā persona to izdarīja 2017.gada 25.septembrī, t.i., vairāk nekā pēc gada. Tiesa atzina, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais mēneša termiņš ir materiāltiesisks, ar kura izbeigšanos zūd arī pašas tiesības. Izņēmums ir tikai gadījumā, ja kādas cilvēktiesības nodrošināšanas nepieciešamība ņem virsroku. Tiesa atzina, ka, kaut arī sabiedrība nebija nokārtojusi ar trešo personu saistības, kas izrietēja no vienošanās par mežizstrādi, privātpersonu no komercstrīdiem izrietošo interešu aizsardzība neietilpst pamattiesību tvērumā. Valsts nav garantējusi jebkura sprieduma civillietā izpildi pilnā apmērā, jo tas atkarīgs no vairākiem apstākļiem. Senāta 2019.gada 19.marta spriedumā lietā Nr. SKA-284/2019 izteiktās atziņas piemērojamas arī šajā lietā.

Tiesa uzskatīja, ka nav nozīmes apstāklim, ka Uzņēmumu reģistram ir izveidojusies prakse par ierakstu atjaunošanu vienkāršotās likvidācijas procesā izslēgtiem komersantiem. Turklāt 2010.gada 3.augustā Uzņēmumu reģistrs kādā lietā ir atteicies atcelt lēmumu un pagarināt termiņu likvidatora iecelšanai, norādot uz materiāltiesisku termiņu. Prakses maiņai nav tiesiska pamata.

Tiesa par pamatu materiāltiesiska termiņa atjaunošanai neatzina arī apstākli, ka trešā persona bija paļāvusies, ka tai labvēlīgais spriedums civillietā tiks izpildīts, ka par izpildes neiespējamību persona uzzināja tikai no zvērināta tiesu izpildītāja jau pēc publikācijā norādītā termiņa pieteikuma par likvidatora iecelšanu iesniegšanai un pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas brīdī trešā persona bija vērsusies tiesā ar prasības pieteikumu pret sabiedrības bijušajiem locekļiem.

[3] Par tiesas spriedumu trešā persona ir iesniegusi kasācijas sūdzību. Sūdzībā norādīts, ka tiesa interpretējusi Komerclikuma 318.¹panta trešo daļu tikai pēc gramatiskās interpretācijas metodes, bet tādā veidā iegūtais rezultāts neatbilst likumdevēja mērķim mazināt nenoteiktību komerciālajās attiecībās. Pirmās instances tiesa pareizi secinājusi, ka trešās personas kā labticīgas personas tiesiskā interese sabiedrības likvidācijā prevalē pār pieteicējas tiesībām uz tiesisko stabilitāti. Uzņēmumu reģistra lēmums, uz kuru atsaucās tiesa, izdots gandrīz pirms 10 gadiem, pastāvot atšķirīgam tiesiskam regulējumam. Iestādes prakse tagad ir vienveidīga. Tiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 251.panta ceturto daļu, jo sprieduma aprakstošajā daļā nav norādīti Uzņēmumu reģistra kā procesa dalībnieka paskaidrojumi, kas rada pamatu secinājumam, ka lietā nav pilna sprieduma. Tas neļauj pārliecināties, vai tiesa šos argumentus vispār ir vērtējusi, tāpēc nav pārliecības, vai spriedums atbilst likuma 247.panta trešajā daļā izvirzītajām pamatotības prasībām.

[4] Arī Uzņēmumu reģistrs ir iesniedzis kasācijas sūdzību. Sūdzībā apšaubītas pieteicējas subjektīvās tiesības pārsūdzēt lēmumu, jo pēc paziņojuma par sabiedrības izslēgšanu publicēšanas pieteicēja pati varēja pieteikties par sabiedrības likvidatoru. Norādīts, ka pieteicējas kā sabiedrības

dalībnieces tiesības nevar tikt aizskartas ar to, ka sabiedrībai norit likvidācijas process. Pieteicēja arī nevarēja paļauties, ka gadījumā, ja viņa nepieteiksies par likvidatoru, sabiedrība no komercreģistra tiks izslēgta. Pieteicēja ir vēlējusies atbrīvoties no saistībām, kuras uzņēmusies sabiedrība, bet tās nav tiesības, kas būtu jāaizsargā. Senāts 2010.gada 15.aprīļa spriedumā lietā Nr. SKA-112/2010 ir norādījis, ka tiesību normas neaizsargā akcionāru interesi kavēt sabiedrības darbību. Līdzīgi arī sabiedrības dalībnieka interese kavēt likvidācijas procesu nav aizsargājama. Uzņēmumu reģistra lēmums paver ceļu normālai sabiedrības likvidācijai un nevar skart pieteicējas tiesības vai tiesiskās intereses. Turklāt šādā ceļā, iespējams, iegūtu arī pieteicēja, jo vienkāršotās likvidācijas gadījumā manta, kas palikusi pēc sabiedrības izslēgšanas no Uzņēmumu reģistra, kļūst par bezsaimnieka mantu.

Uzņēmumu reģistrs arī vērsis uzmanību uz to, ka vienkāršotās likvidācijas mērķis ir ātri izslēgt no komercreģistra tos tiesību subjektus, kas ir „pamesti”, kad nav personas, kas būtu gatava likvidēt sabiedrību, nevis veids, kā sabiedrības dalībnieks ar bezdarbību var ātri likvidēt sabiedrību par valsts līdzekļiem. Normālā situācijā visas sabiedrības interesēs ir veikt *normālu* likvidāciju, apmierinot kreditoru prasījumus. Vienkāršotā likvidācija nav paredzēta kā sabiedrības saistību dzēšanas veids. Līdz ar to Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais mēneša termiņš ir saistīts ar Uzņēmumu reģistra tiesībām rīkoties, proti, lai būtu noteikts laika rāmis, kad var veikt nākamo darbību – izslēgt sabiedrību no komercreģistra. Samērojot visu intereses, ir pamats atjaunot termiņu likvidatora pieteikšanai. Tāpēc Uzņēmumu reģistram no 2013.gada šajā jautājumā ir stabila un vienveidīga prakse, proti, apstrīdēšanas termiņa laikā (kas trešajām personām ir gads) lemt par lēmuma par sabiedrības izslēgšanu atcelšanu un likvidatora iecelšanu. Spriedums, uz ko norādījusi tiesa, attiecas uz citu tiesisko regulējumu.

[5] Pēc Senāta lūguma lietā saņemti vairāku lietpratēju – Dr.iur. Jāņa Kārkliņa, Dr.iur. Aivara Lošmaņa, biedrības „Latvijas Finanšu nozares asociācija” (turpmāk – Finanšu nozares asociācija), kā arī Tieslietu ministrijas – viedokļi par Komerclikuma normu interpretāciju.

Dr.iur. Jāņa Kārkliņa viedoklī norādīts, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais termiņš ir materiāltiesiski prekluzīvs un tas saistīts ar publiska paziņojuma izsludināšanu un Uzņēmumu reģistra vesto reģistru publiskās ticamības principu. Trešās personas rīcība un strīdus normā minēto tiesību izlietošana ir atkarīga tikai no viņas pašas. Tā kā ieraksts par sabiedrības darbības izbeigšanu ir izdarīts komercreģistrā un oficiālajā izdevumā tiek izsludināts paziņojums, persona nevar atsaukties uz to, ka tā nezināja par sabiedrības darbības izbeigšanu. Līdz ar to ir pamatoti, ka, neizlietojot savas tiesības iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu minētajā termiņā, persona tās zaudē. Trešajām personām vajadzētu būt tiesībām paļauties uz komercreģistra ierakstiem attiecībā uz sabiedrības darbības izbeigšanu un sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra, tāpēc publiskās ticamības principam pretēji ir tas, ka Uzņēmumu reģistrs atjauno komercreģistrā jau izslēgtu sabiedrību.

Dr.iur. Aivara Lošmaņa viedoklī minēts, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais termiņš ir procesuāls un vērstas uz komercreģistra iestādes darbības kārtības regulēšanu, nevis uz pašu ieinteresēto personu tiesību īstenošanas robežu nospraušanu. Likvidatora iecelšanas tiesības „limitēšana” laika ziņā rada nevienlīdzīgu situāciju ar likvidāciju vispārējā kārtībā (uz sabiedrības dalībnieku lēmuma pamata). Ieraksts par atjaunošanu izdarāms, grozāms un dzēšams vispārējā

kārtībā kā jebkurš cits komercreģistra ieraksts, tāpēc nav nekāda pamata runāt par „ticamības graušānu” komercreģistra ierakstiem tieši konkrētajā gadījumā.

Finanšu nozares asociācijas viedoklī norādīts, ka likvidatora pieteikšanas termiņa neievērošanai nevajadzētu radīt neatgriezeniskas sekas. Lai gan nav iespējams nepārprotami secināt, vai termiņš ir procesuāls vai materiāltiesisks, tomēr tiesai ir pienākums apsvērt, vai konkrētā gadījuma apstākļi vai kreditora tiesības uz īpašumu, vai tiesības uz taisnīgu tiesu negūst virsroku. Termiņa neatjaunošana, ja likvidācija notikusi komersanta sliktas pārvaldības dēļ, izjauktu interešu līdzsvaru, ļaujot personām, kas bija atbildīgas par pārvaldību, kas noveda pie izslēgšanas, iegūt priekšroku pār kreditoru, kas labā ticībā vēlas rīkoties aktīvi. Tiesiskā stabilitāte nedrīkst kalpot tam, lai dotu iespēju ātri likvidēt uzņēmumus, atbrīvojoties no kreditoru interešu ievērošanas pienācīgā procesā, un priekšroka vienmēr būtu dodama organizētam likvidācijas procesam.

Tieslietu ministrijas viedoklī uzsvērts, ka vienkāršotās likvidācijas mērķis bija izslēgt ekonomiski neaktīvos (tukšos) komersantus, bet praksē šādā kārtībā var tikt izslēgtas arī sabiedrības, kuras veic saimniecisko darbību. Vēlamais veids ir nevis izslēgšana, bet likvidācija, tāpēc termiņa nokavējumam nevajadzētu liegt veikt sabiedrības likvidāciju (jo īpaši gadījumā, ja pēc šā termiņa beigām sabiedrība vēl nav tikusi izslēgta no komercreģistra). Likvidācijas process ir iespējams tikai līdz brīdim, kamēr eksistē konkrētais tiesību subjekts. Latvijas normatīvajā regulējumā nepastāv pēclikvidācijas institūts, un tas varētu būt uzskatāms par nepilnību.

[6] Tiesas sēdē Uzņēmumu reģistra un trešās personas pārstāvji uzturēja kasācijas sūdzības, pieteicējas pārstāvis tās neatzina.

Sēdē tika uzklauti arī lietpratēji – Dr.iur. Jāņa Kārklīņa, Dr.iur. Aivara Lošmaņa, Finanšu nozares asociācijas pārstāvja Mg.iur. Edgara Pastara, kā arī Tieslietu ministrijas pārstāves [Pers. C.] – viedokļi.

Motīvu daļa

[7] Lietā ir strīds par to, vai Uzņēmumu reģistrs ir tiesīgs atcelt savu lēmumu, ar kuru tas ir izslēdzis no reģistra sabiedrību, ja lūgumu atcelt lēmumu par izslēgšanu ir iesniedzis kreditors, kurš mēneša laikā pēc tam, kad tika paziņots par sabiedrības darbības izbeigšanu, pieteikumu par likvidatora iecelšanu nebija iesniedzis. Strīda izšķiršanai ir būtiski ņemt vērā arī konkrētajā gadījumā konstatēto, ka kreditors savu interesi ir izrādījis vairāk nekā gadu pēc tam, kad bija beidzies pieteikuma par likvidatora iecelšanu iesniegšanas termiņš.

Lietā ir strīds arī par to, vai sabiedrības dalībniekam ir subjektīvās tiesības pārsūdzēt Uzņēmumu reģistra lēmumu, ar kuru tas ir atcēlis savu lēmumu par sabiedrības izslēgšanu un iecēlis sabiedrības likvidatoru.

[8] Uzņēmumu reģistrs un trešā persona uzskata, ka pieteicējai nebija subjektīvo tiesību pārsūdzēt lēmumu, jo pieteicēja pati varēja pieteikties par sabiedrības likvidatoru un viņas kā sabiedrības dalībnieces tiesības nevar tikt aizskartas ar to, ka sabiedrībai norit likvidācijas process,

viņai arī nebija pamata paļauties, ka sabiedrība no komercreģistra tiks izslēgta bez likvidācijas procesa.

Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 31.panta otrajai daļai pieteikumu var iesniegt privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses ir aizskartas vai var tikt aizskartas. No ieraksta reģistrā secināms, ka ar pārsūdzēto lēmumu pieteicēja ir atguvusi sabiedrības dalībnieka statusu. Tātad viņas tiesiskais statuss ar šo lēmumu ir izmainīts. Tādējādi nav pamatots kasatoru viedoklis, ka pieteicējas tiesības vai tiesiskās intereses ar pārsūdzēto lēmumu nekādi netiek skartas. Tas, vai tas noticis tiesiski vai prettiesiski, ir tiesai izlemjams jautājums.

Ņemot vērā iepriekš teikto, secināms, ka sabiedrības dalībniekam ir subjektīvās tiesības pārsūdzēt Uzņēmumu reģistra lēmumu, ar kuru tas ir anulējis savu lēmumu par sabiedrības izslēgšanu un iecēlis sabiedrības likvidatoru.

[9] Atbilstoši Komerclikuma 318.¹panta trešajai daļai, ja sabiedrības darbība ir izbeigta, pamatojoties uz nodokļu administrācijas lēmumu, Uzņēmumu reģistrs izdara ierakstu par sabiedrības darbības izbeigšanu un izsludina paziņojumu par to, uzaicinot sabiedrības likvidācijā ieinteresētās personas viena mēneša laikā pēc tā publicēšanas dienas iesniegt komercreģistra iestādei pieteikumu par likvidatora iecelšanu. Savukārt minētā likuma 317.panta otrā daļa noteic, ka sabiedrības likvidācija nenotiek un komercreģistra iestāde pieņem lēmumu par sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra, ja neviena sabiedrības likvidācijā ieinteresētā persona neiesniedz tiesai vai komercreģistra iestādei pieteikumu par likvidatora iecelšanu un sabiedrībai nav pasludināts maksātnespējas process.

Apgabaltiesa ir secinājusi, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā paredzētais mēneša termiņš, kurā persona var iesniegt Uzņēmumu reģistram pieteikumu par likvidatora iecelšanu, ir materiāltiesisks, ar kura izbeigšanos zūd arī pašas tiesības. Tikai izņēmuma gadījumā, kad tas būtiski aizskar cilvēktiesības, šis termiņš ir atjaunojams, bet šāds izņēmuma gadījums konkrētajā lietā nav konstatējams.

Savukārt kasatori uzsver, ka, ņemot vērā mērķi, ar kādu Komerclikumā tika iekļautas normas, kas paredz iespēju komersanta darbību izbeigt ar iestādes lēmumu un pēc tam izslēgt sabiedrību no Uzņēmumu reģistra, Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais mēneša termiņš piešķir Uzņēmumu reģistram tiesības rīkoties un izslēgt sabiedrību no komercreģistra, taču tas neierobežo sabiedrības likvidācijā ieinteresētās personas iesniegt Uzņēmumu reģistram pieteikumu par likvidatora iecelšanu un tam sekojošas reģistra tiesības šo lēmumu atcelt un ierakstu par izslēgšanu anulēt.

Pieaicinātie lietpratēji ir pauduši atšķirīgus viedokļus par strīdus termiņu un Uzņēmumu reģistra rīcības iespējām, saņemot novēlotu likvidatora iecelšanas pieteikumu.

[10] Senāts piekrīt kasatoriem, ka iespēja komersanta darbību izbeigt ar iestādes lēmumu un pēc tam izslēgt sabiedrību no Uzņēmumu reģistra jeb vienkāršotā likvidācija Komerclikumā tika iestrādāta, lai panāktu „tukšo” un ekonomiski neaktīvo subjektu ātru izslēgšanu.

Taču Senāts nepiekrīt, ka tas dod pamatu uzskatīt, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktā mēneša termiņa nozīme ir tāda, kā to saprot trešā persona un Uzņēmumu reģistrs.

[11] Lietā ir pausti dažādi viedokļi par Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktā termiņa dabu un to, vai šis termiņš var tikt atjaunots.

Procesuāls termiņš nosaka laiku, kurā ir veicama kāda procesuāla darbība. Savukārt materiāltiesisks termiņš nosaka materiālās tiesības pastāvēšanas un īstenošanas iespējas ilgumu. Praktiskā nozīme šo termiņu nošķiršanai ir tāda, ka Administratīvā procesa likuma 46.pantā ir paredzētas tiesības iestādei, tiesai vai tiesnesim lemt par procesuālā termiņa atjaunošanu. Savukārt materiāltiesiska termiņa atjaunošana Administratīvā procesa likumā nav regulēta. Līdz ar to materiāltiesisks termiņš ir atjaunojams tikai tad, ja to paredz speciālās tiesību normas, vai tā iemesla dēļ, ka termiņa neatjaunošana varētu būtiski skart personas cilvēktiesības (*Senāta 2017.gada 21.augusta sprieduma lietā Nr. SKA-196/2017 (A420475913) 7.punkts*).

Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā ir noteikts termiņš materiālas tiesības – tiesības uz likvidācijas procesu – īstenošanai, nevis termiņš kādas procesuālas darbības veikšanai jau uzsāktā administratīvajā procesā. Tas ir termiņš, kura ilgumu nosaka likumdevējs, izdarot politisku izšķiršanos par jautājumu, kāds laiks dodams ieinteresētajām personām pieteikuma par likvidatora iecelšanu iesniegšanai un tādējādi likvidācijas procesa iniciēšanai.

Nav pamata uzskatīt, ka minētais termiņš regulē tikai komercreģistra iestādes darbības kārtību, nevis trešo personu tiesību īstenošanas laiku. Komerclikumā nav citu normu, kas regulētu kādu atšķirīgu termiņu likvidācijā ieinteresēto personu tiesību īstenošanai šajā gadījumā vai paredzētu iespēju šīs tiesības īstenot bez laika limita. Tāpat trešo personu tiesību īstenošanas termiņš nevar būt atkarīgs tikai no paša Uzņēmumu reģistra ieskata un tā, cik ātri sabiedrība tiek izslēgta no reģistra.

Šādu viedokli arī apstiprina apstākļi, ka uzaicinājums, kurā norādīts termiņš, vienlaikus ar paziņojumu par sabiedrības darbības izbeigšanu tiek izsludināts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”. Atbilstoši Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2.pantam oficiālā publikācija ir publiski ticama un saistoša, neviens nevar aizbildināties ar oficiālajā izdevumā publicēto tiesību aktu vai oficiālo paziņojumu nezināšanu. Līdz ar to termiņš tiesību iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu īstenošanai tiek publiski izsludināts un jebkuram sabiedrības loceklim ir jārēķinās ar to un nepieciešamības gadījumā aktīvi jāreaģē.

Papildus norādāms, ka likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” pirmajā nodaļā ietverts Uzņēmumu reģistra darbības mērķis, proti, veikt tiesību subjektu reģistrāciju, lai nodrošinātu normatīvajos aktos noteikto ziņu publisku ticamību un šo ziņu pieejamību. Komerclikuma 12.panta pirmā daļa noteic, ka ieraksti komercreģistrā ir spēkā attiecībā uz trešajām personām ar to izsludināšanas dienu. Kā to norādījis arī Dr.iur. J. Kārklīņš, tiek nodibināta juridiskā fikcija, ka trešā persona zina par komercreģistra ieraksta esību un tā saturu neatkarīgi no tā, vai šī persona to faktiski zina vai nezina, un tāpēc trešā persona nevar aizbildināties, ka tā nezina faktu, kas kā komercreģistra ieraksts ir publicēts valsts oficiālajā izdevumā. Kreditoram jāseko līdzi un jādara viss iespējamais, lai vērstos pret parādnieku. Jebkurai personai ir tiesības paļauties uz komercreģistra ierakstiem par sabiedrības darbības izbeigšanu un sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra. Ievērojot minēto, Senāts piekrīt Dr.iur. J. Kārklīņa viedoklim, ka par to, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais mēneša termiņš nav atjaunojams, liecina arī publiska paziņojuma izsludināšana un Uzņēmumu reģistra vesto reģistru publiskās ticamības princips.

Tādēļ Senāts pievienojas Administratīvās apgabaltiesas spriedumā paustajam, ka Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā paredzētais mēneša termiņš, kurā persona var iesniegt Uzņēmumu reģistram pieteikumu par likvidatora iecelšanu, ir materiāltiesisks.

[12] Tā kā Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktais termiņš ir materiāltiesisks, tad tā atjaunošana ir iespējama tikai tad, ja to paredz speciālās tiesību normas, vai tā iemesla dēļ, ka termiņa neatjaunošana varētu būtiski skart personas cilvēktiesības.

Komerclikumā nav paredzēta iespēja šo termiņu pagarināt vai atjaunot. Līdz ar to, ja vien nav konstatējams kāds būtisks cilvēktiesību aizskārums, ieinteresēto personu (tostarp kreditoru) tiesības iesniegt komercreģistra iestādei pieteikumu par likvidatora iecelšanu un tādējādi prasīt sabiedrības likvidāciju beidzas līdz ar šo termiņu.

[13] Aplūkojot normas vēsturisko attīstību, konstatējams, ka 318.¹pants Komerclikumā tika iekļauts ar 2012.gada 29.novembra grozījumiem.

Grozījumu tapšanas laikā un arī pēc grozījumu pieņemšanas Komerclikuma 324.pantā bija ietvertas normas, kas noteica, ka Uzņēmumu reģistram par sabiedrības izbeigšanu un likvidāciju ir jāizsludina paziņojums (324.panta pirmā daļa), ar kuru uzaicina sabiedrības kreditorus pieteikt savus prasījumus triju mēnešu laikā pēc paziņojuma publicēšanas dienas (324.panta trešā daļa). Ja sabiedrībai nav zināmu kreditoru, to prasījumu pieteikšanas termiņu nosaka ne īsāku kā vienu mēnesi pēc šā panta pirmajā daļā minētā paziņojuma publicēšanas dienas (324.panta ceturrtā daļa).

2012.gada likumprojekta „Grozījumi Komerclikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka pēc sabiedrības darbības izbeigšanas lēmuma spēkā stāšanās tiek izdarīts ieraksts komercreģistrā par sabiedrības darbības izbeigšanu, tādējādi informējot trešās personas. Vienlaikus trešajām personām tiek dota iespēja aktīvi izrādīt interesi par subjekta likvidāciju, vai nu uzsākot sabiedrības likvidāciju Komerclikumā noteiktajā kārtībā, vai arī iesniedzot maksātnespējas pieteikumu. Ja ne viena, ne otra procedūra netiek uzsākta, sabiedrība tiek izslēgta no komercreģistra bez likvidācijas veikšanas. Savukārt manta, kas palikusi pēc sabiedrības izslēgšanas no komercreģistra, tiek pielīdzināta bezmantinieka mantai un piekrīt valstij. Ņemot vērā likumprojekta regulējumu, „tukšs” un ekonomiski neaktīvs subjekts, par kuru neviena persona nav izrādījusi interesi, var tikt izslēgts no komercreģistra divu mēnešu laikā no likumā noteiktā pārkāpuma konstatēšanas dienas (*11.Saeimas likumprojekta Nr. 167/Lp11 anotācija. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/par-saeimu/ieprieksejo-sasaukumu-arhivs>*).

No anotācijas Senāts secina – nav pamata uzskatīt, ka, izstrādājot strīdus regulējumu, likumdevējs nebūtu paredzējis, ka vienkāršotās likvidācijas procesā varētu būt aizskartas trešo personu intereses. Tieši pretēji, likumdevējs ir paredzējis, kā aizsargāt izslēdzamās sabiedrības kreditorus, nosakot mēneša termiņu, kurā trešajām personām ir jāizrāda interese par subjekta likvidāciju.

Secināms, ka likumdevējs ir vēlējis, lai ekonomiski neaktīvie subjekti ātri tiktu izslēgti no komercreģistra, un uzskatījis, ka viena mēneša termiņš ir pietiekams kreditoru interešu aizsardzībai. Līdz ar to likumdevējs ir apzināti izveidojis šādu regulējumu, citstarp apsverot arī kreditoru intereses, un tāpēc nav konstatējams likuma robs, kuru būtu nepieciešams aizpildīt.

[14] Vienlaikus Uzņēmumu reģistra pārstāve, kā arī lietpratēji – Dr.iur. A. Lošmanis un Finanšu nozares asociācijas pārstāvis Mg.iur. E. Pastars – pauda viedokli, ka praksē strīdus regulējums tiek izmantots, lai neveiktu likvidāciju, bet uz valsts rēķina atbrīvotos no nevēlama uzņēmuma, un ir pamats bažām, ka viena mēneša termiņš ir pārlietu īss, lai nodrošinātu pienācīgu iespēju kreditoriem aizsargāt savas intereses. Tāpat lietā vairākkārt uzsvērts, ka priekšroka vienmēr būtu dodama organizētam likvidācijas procesam, nevis sabiedrības izslēgšanai bez tā. Finanšu nozares asociācija arī norādījusi, ka termiņa neatjaunošana, ja likvidācija notikusi komersanta sliktas pārvaldības dēļ, izjauktu interešu līdzsvaru, ļaujot personām, kas bija atbildīgas par pārvaldību, kas noveda pie izslēgšanas, iegūt priekšroku pār labā ticībā esošu kreditoru, kurš vēlas rīkoties aktīvi. Lietā saņemtajos viedokļos norādīts arī uz vairākām citām neprecizitātēm esošajā regulējumā un dažādu aspektu uzlabošanas nepieciešamību.

Secināms, ka lietā paustie argumenti liecina par iespējamām būtiskām regulējuma nepilnībām jautājumā par pienācīgu kreditoru aizsardzību vienkāršotās likvidācijas gadījumā, kā arī rada šaubas par to, vai šajā procesā tiek nodrošināts pienācīgs interešu līdzsvars.

[15] Arī analizējot Komerclikuma regulējumu, Senāts saskata apstākļus, kas liek šaubīties par sabiedrībai zināmo kreditoru aizsardzības pietiekamību spēkā esošā regulējuma ietvaros.

Komerclikuma 324.panta, kas vispārīgi regulē kreditoru informēšanu likvidācijas gadījumā, otrā daļa paredz, ka likvidators ne vēlāk kā šā panta pirmajā daļā minētā paziņojuma publicēšanas dienā nosūta paziņojumu par likvidācijas uzsākšanu visiem zināmajiem sabiedrības kreditoriem. Savukārt atbilstoši Komerclikuma 327.pantam, ja zināms kreditors nepiesaka savu prasījumu, nepieņem izpildījumu vai saistība vēl nav izpildāma, viņam pienākošās summas tiek deponētas pie zvērināta notāra.

Secināms, ka klasiskas likvidācijas gadījumā zināmo kreditoru intereses tiek rūpīgi aizsargātas. Minētais liek apšaubīt, cik saskanīgi ar kopējo Komerclikuma regulējumu ir Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā ietvertais risinājums, kur zināmo kreditoru interešu aizsardzība ir padarīta atkarīga tikai no pašu iniciatīvas, kas ir jāīsteno salīdzinoši īsā termiņā – viena mēneša laikā, turklāt nevis pēc individuāla paziņojuma saņemšanas, bet gan vienkārši pēc oficiālās publikācijas.

Tāpat jāņem vērā, ka kreditoriem normālās likvidācijas gadījumā noteiktajā termiņā ir tikai jāpiesaka savi prasījumi. Tomēr Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā ietvertais risinājums prasa ne tikai prasījumu pieteikšanu, bet gan konkrēta likvidatora iecelšanas piedāvājumu. Finanšu nozares asociācijas viedoklī ir vērsta uzmanība, ka likvidatora atrašana šādā situācijā var būt problemātiska.

[16] Tomēr šie apsvērumi nevar ietekmēt konkrētā gadījuma izskatīšanas rezultātu turpmāk minēto apstākļu dēļ.

Komerclikuma 314.¹pantā paredzētās nodokļu administrācijas tiesības pieņemt lēmumu par sabiedrības darbības izbeigšanu ir regulējums, kura mērķis ir aizsargāt valsts fiskālās intereses nodokļu samaksas jomā. Šajā procesā pieņemot lēmumu par sabiedrības izbeigšanu, nodokļu administrācija neapsver citu kreditoru intereses. Taču kreditori var sekot šim procesam. No konkrētās lietas apstākļiem redzams, ka Uzņēmumu reģistrs jau 2015.gada 21.decembrī izdarīja

ierakstu par komersanta darbības apturēšanu. Atbilstoši Komerclikuma 314.¹panta otrās daļas 3.punktam šāds ieraksts liecina, ka nodokļu administrācija var pieņemt lēmumu par sabiedrības darbības izbeigšanu trīs mēnešu laikā pēc darbības apturēšanas, ja sabiedrība nenovērsīs dienesta konstatētos trūkumus.

Minētajam ierakstam sekoja reģistra 2016.gada 14.jūnija ieraksts par sabiedrības darbības izbeigšanu. Šiem ierakstiem ir publiskā ticamība, un tiek pieņemts, ka trešajai personai tie ir zināmi. Ikvienam kreditoram ir jārēķinās ar to, ka pēc šādiem ierakstiem sekos reģistra paziņojums par to, ka ieinteresētās personas var iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu.

Kā izriet no lietas materiāliem, papildus jau minētajiem ierakstiem komercreģistrā un oficiālajai publikācijai trešajai personai tiesu izpildītājs bija nosūtījis arī 2016.gada 22.jūlija aktu par piedziņas neiespējamību. Līdz ar to, pat ja trešā persona nebija informēta par oficiālo publikāciju un aicinājumu iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu, saņemot šo aktu, tā uzzināja, ka sabiedrības darbība ir izbeigta un pastāv sabiedrības likvidācijas iespēja. Tomēr tikai 2017.gada 25.septembrī trešā persona vērsās ar apstrīdēšanas iesniegumu Uzņēmumu reģistrā, izrādot interesi par sabiedrības likvidāciju. Trešā persona nav norādījusi kādu objektīvu apstākli, kāpēc vairāk nekā gadu neko nebija darījusi, lai aizstāvētu savas tiesības.

Vispārīgi iepriekš minētie apsvērumi varētu būt pamats, lai apšaubītu Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā noteiktā viena mēneša termiņa atbilstību Latvijas Republikas Satversmei. Taču konkrētā gadījumā, kad trešā persona savu tiesību īstenošanu uzsāka vairāk nekā gadu un trīs mēnešus pēc paziņojuma publicēšanas un arī vairāk nekā gadu pēc tam, kad bija saņēmusi tiesu izpildītāja aktu, nav pamata uzskatīt, ka tieši īsais termiņš ir radījis trešās personas tiesību aizskārumu, jo nav ticams, ka likumdevējs noteiktu par gadu ilgāku termiņu tiesību īstenošanai. Līdz ar to konkrētajā gadījumā izšķiroša ir tieši pašas trešās personas rīcība, neesot pietiekami aktīvai savu tiesību aizsardzībā, un iespējamie tiesiskā regulējuma trūkumi nevar ietekmēt lietas iznākumu.

[17] Kā atzinumos ir norādījuši lietpratēji un Tieslietu ministrija, ir valstis, kurās tiesību normas pieļauj iespēju atjaunot izslēgtu sabiedrību, vienlaikus noregulējot ar atjaunošanu saistītos tiesiskos jautājumus (piemēram, kas notiek ar kreditoriem, kuri savas saistības jau ir norakstījuši, kas notiek ar sabiedrības likumisko pārstāvju (valdes locekļu) statusu, kas notiek ar izbeigtajām tiesvedībām, kā tiek aprēķināti noilguma termiņi u.tml.).

Nav izslēdzams, ka viens no iespējamajiem risinājumiem, kā nodrošināt kreditoru interešu aizsardzību, varētu būt arī jau no komercreģistra izslēgtu sabiedrību atjaunošana. Tomēr šādā gadījumā jābūt skaidram šādas rīcības un tās seku tiesiskajam ietvaram.

Latvijas likumdevējs nav izšķīries par šādu iespēju.

Tādējādi Uzņēmumu reģistra prakse pēc kreditora lūguma (apstrīdēšanas iesnieguma) atjaunot reģistrā ierakstus par sabiedrībām, kas izslēgtas bez likvidācijas, ir pretēja likumdevēja skaidri izteiktajai gribai un tāpēc nav atbalstāma.

Turklāt lietā pieaicinātie lietpratēji ir norādījuši uz vairākām problēmām, ko tiesiskā regulējuma trūkuma dēļ rada šāda Uzņēmumu reģistra rīcība. Piemēram, Dr.iur. J. Kārklīņš ir uzsvēris, ka ierakstam par sabiedrības izslēgšanu no komercreģistra ir konstitutīva nozīme un ar ieraksta brīdi sabiedrība uzskatāma par likvidētu un beidz pastāvēt kā tiesību subjekts.

Dr.iur. J. Kārklīņš arī norādījis, ka praksē šāda Uzņēmumu reģistra rīcība var radīt vairākas problēmas: trešajām personām var rasties grūtības saistībā ar Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma 9.panta trešās daļas piemērošanu; var rasties neskaidrības par sabiedrības mantas piederību, kas palikusi pēc sabiedrības pirmreizējās izslēgšanas no komercreģistra; rodas neskaidrības par noilguma termiņu tecējumu un tiesvedības procesiem, kuros šī sabiedrība bija iesaistīta un kas līdz ar sabiedrības izslēgšanu ir tikuši izbeigti. Arī Dr.iur. A. Lošmanis ir norādījis, ka hipotētiski varētu rasties problēmas ar prasījumu pret sabiedrību noilguma termiņu aprēķināšanu. Kā uzskata Senāts, minētais tikai apliecina skaidra tiesiskā regulējuma nepieciešamību šāda risinājuma izmantošanai.

Turklāt Senāts, iepazīstoties ar komercreģistrā pieejamo informāciju par SIA „Koka Līstes”, konstatē, ka vēsturiskā informācija par sabiedrības izslēgšanu no reģistra ir grūti atrodamā. Skaidri ir redzami dati par saimnieciskās darbības izbeigšanu 2015.gada decembrī un likvidāciju. Vienlaikus kā likvidācijas sākšanas datums norādīts jau 2016.gada 14.jūnijs, kad faktiski likvidācija nemaz vēl nebija sākta. Lai gan dokumentu sadaļā ir iespējams izsekot visiem pieņemtajiem lēmumiem, šāda informācija ir salīdzinoši grūti atrodamā. Rezultātā citiem sabiedrības kreditoriem var būt apgrūtināti izsekot visām ar sabiedrību veiktajām darbībām. Arī šie apstākļi liecina, ka Uzņēmumu reģistra šobrīd izmantotajā risinājumā ir būtiski trūkumi.

Turklāt uzsverams, ka, tā kā šāda Uzņēmumu reģistra prakse neatbilst likumdevēja gribai un tādējādi ir prettiesiska, ar to nevar pamatot līdzīgu seku piemērošanu citos, salīdzināmos gadījumos. Proti, nav pamata atsaukties uz vienlīdzīgu attieksmi, ja salīdzināmā situācija ir prettiesiska (*Senāta 2009.gada 10.novembra sprieduma lietā Nr. SKA-759/2009 (A42622108) 12.punkts*).

[18] Vienlaikus arī esošā regulējuma ietvaros kreditoriem ārpus likvidācijas procesa ir atsevišķi mehānismi savu tiesību aizsardzībai.

Kā atzinumā norādījusi Tieslietu ministrija, arī tad, ja sabiedrība ir izslēgta no komercreģistra bez likvidācijas procesa, kreditors var panākt zaudējumu atgūšanu vairākos veidos. Kreditors var vērsties pret sabiedrības valdes un padomes locekļiem atbilstoši Civillikuma noteikumiem par kaitējumu, kas ar neatļautu darbību nodarīts trešajai personai. Ja ir notikusi uzņēmuma pāreja (Komerclikuma 20.pants) jeb komercdarbības „pārnese” uz citu subjektu, kreditoram ir iespējams vērsties pret uzņēmuma ieguvēju. Tāpat pastāv iespēja vērsties pret sabiedrības dalībniekiem, ja kreditors var pierādīt, ka sabiedrības juridiskā forma ir izmantota ļaunprātīgi (tā sauktā „korporatīvā plīvura pacelšana”).

Tomēr arī šie mehānismi pilnībā neaizstāj tiesības, kas kreditoriem būtu sabiedrības likvidācijas gadījumā.

[19] Iepriekš minētais liecina par nepieciešamību likumdevējam pārvērtēt Komerclikumā ietvertā vienkāršotās likvidācijas regulējuma un Komerclikuma 318.¹panta trešajā daļā ietvertās procedūras saderību ar kreditoru interešu aizsardzības nepieciešamību. Tomēr, kā atzīst Senāts, tas, vai un kādas izmaiņas ir nepieciešamas, ir likumdevēja tiesībspolitiska izšķiršanās.

Tāpat, kā tas minēts jau iepriekš, šie apstākļi neietekmē konkrētās lietas iznākumu.

[20] Uzņēmumu reģistrs savu lēmumu ir balstījis uz likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 14.panta pirmo daļu, kas nosaka, ko reģistrs pārbauda, izskatot iesniegtos dokumentus, un Administratīvā procesa likuma 81.panta pirmo daļu, kas regulē apstrīdēšanas procesu.

Ja sabiedrības izslēgšana tiek apstrīdēta, Uzņēmumu reģistrs var pārbaudīt tikai to, vai pirms sabiedrības izslēgšanas bija iestājies likumā paredzēto apstākļu kopums: sabiedrības darbība likumā noteiktā kārtībā ir izbeigta, ir publicēts paziņojums oficiālajā izdevumā, likumā noteiktajā laikā neviena persona nav iesniegusi pieteikumu par likvidatora iecelšanu.

Uzņēmumu reģistrs var atcelt savu lēmumu par sabiedrības izslēgšanu tikai tad, ja secina, ka kāds no iepriekš minētajiem apstākļiem nav iestājies.

[21] Ņemot vērā iepriekš minētos argumentus, apgabaltiesas spriedums ir atstājams negrozīts, bet kasācijas sūdzības ir noraidāmas.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta pirmās daļas 1.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprida

atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 3.oktobra spriedumu, bet [Pers. B.] un Uzņēmumu reģistra kasācijas sūdzības noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

V. Krūmiņa

Dz. Amerika

J. Briede

A. Guļāns

V. Kakste

A. Kovaļevska

D. Makarova

D. Mīta

L. Paegļkalna

V. Poķis

L. Slica

I. Višķere

R. Vīduša